

ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนตามหลัก ไตรสิกขา

Learning Strategies In Order To Develop Students' Morality and Ethics Though The Threefold

พระอนุสรณ์ กิตติวณฺโณ

พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ, พระศักดิ์ธัช ส่วโร, นายอภิชา สุขจีน

Phra Anusorn Kittiwanno

Phramahasittichai chayasitti, Phra Sakdithat Sangvaro, Aphicha Sukjeen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus, Thailand

E-mail: Praanusorn-2009@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาในประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตตราบจนถึงปัจจุบัน มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตร ด้านทักษะ ด้านคุณธรรมจริยธรรม การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงลักษณะดังกล่าว เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ต้องการพัฒนาประชาชนคนไทยให้มีความรู้ความสามารถ เพื่อความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ภายใต้ความเจริญก้าวหน้าของสังคมปัจจุบัน การนำเอาหลักไตรสิกขามาเป็นกรอบของการศึกษา เพื่อต้องการพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม เมื่อนักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานแล้ว ก็จะเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์, การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม, ไตรสิกขา

Abstract

Thai education from the past time to the present time has been changed and developed continually; not only in its curriculum but also in students'

morality and ethics as well as students' learning skills. The mentioned change and development reflects the roles and responsibilities of Thai Ministry of Education that has to develop Thai people to be educated and able to live in their society with their own abilities in order to have life stability and live happily under the current society's prosperity. The integration of Threefold in order to be the Thai educational scope has the vital objectives; to develop Thai students to have morality and ethics. Since they have morality and ethics as their life basis, they will be the social power to improve their society as well as their country to sustainable and stable development.

Keywords: learning strategies, ethical and moral development, Threefold

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมประเทศชาติให้ทัดเทียมกับประเทศอื่น การที่สังคมประเทศชาติจะพัฒนาให้ทัดเทียมกับประเทศอื่นได้นั้น เบื้องต้นต้องพัฒนาประชากรในประเทศให้มีความรู้ความสามารถเสียก่อน เพื่อเพิ่มทักษะและศักยภาพในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขภายใต้พัฒนาการสมัยใหม่ที่มีการเจริญและเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน โดยการสร้างบรรทัดฐานหรือความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ และมีความสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไทยกำลังเรียกร้องต้องการและคาดหวังมาโดยตลอด ภายใต้ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากการไม่ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น หรือการเหลื่อมล้ำทางความคิด ที่ต้องการชมคนอื่นให้อยู่ภายใต้อำนาจของตนเองหรือกลุ่มคณะ แม้ว่าบางครั้งจะขัดแย้งกับหลักนิติธรรม หรือหลักคุณธรรมจริยธรรมก็ตาม การกระทำหรือทัศนคติดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนได้ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ด้วยเหตุนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียนจะต้องได้รับการแนะนำจากผู้ใหญ่ หรืออธิบายถึงปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นในสังคม โดยการปลูกฝังเรื่องคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง เพื่อความน่าอยู่ของสังคม ในศตวรรษที่ 21 อย่างมีคุณภาพ

บทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดและมุมมองเกี่ยวกับพุทธศาสตร์และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ผ่านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงหลักการอยู่ร่วมกันภายใต้กรอบของศีล อันจะเป็นหนทางไปสู่

การพัฒนาสภาพจิตใจให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้ปัญญาพิจารณาถึงเหตุผลอย่างรอบคอบ อันจะเป็นประโยชน์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของนักเรียน รวมถึงสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยผ่านกระบวนการศึกษาแบบพุทธบูรณาการ

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมศักยภาพและความเจริญงอกงามของความเป็นอยู่ของบุคคลและสังคมประเทศชาติให้เจริญมั่นคง โดยผ่านทาง การให้ความรู้ อบรมฝึกฝนด้านวิชาการและวิชาชีพ จนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นจากประสบการณ์และสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ให้กับสังคมและสร้างสรรค์อารยธรรมความสัมพันธของสรรพสิ่งให้เป็นไปอย่างยั่งยืน ตั้งใจความสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงการศึกษาไว้ว่า “ การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุกๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2552: 87)

การเปลี่ยนผ่านของสังคมแต่ละยุคสมัย ย่อมส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมเป็นธรรมดา เช่น สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ตลอดจนจนถึง กระบวนการจัดการศึกษาที่มีสถาบันพระพุทธศาสนา ร่วมกับชุมชนช่วยกันขับเคลื่อนดำเนินมาก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ การสร้างสถานศึกษาเป็นการริเริ่มจากภาครัฐ การผลิตครูขึ้นมาในแต่ละยุคก็ให้มีสอดคล้องกับหลักสูตรที่ภาครัฐร่างขึ้น ทำให้กระบวนการจัดการศึกษาทั้งหมดตกอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของภาครัฐโดยปริยาย ทำให้บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระพุทธศาสนากับการศึกษาลดลงไปตาม (Phramahajunya Sudhiyano, 2546: 5)

ความหมายยุทธศาสตร์การเรียนรู้

ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เป็นหลักสำคัญที่จะพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามช่วงวัยของนักเรียน ยุทธศาสตร์เปรียบเสมือนเข็มทิศที่จะช่วยนำทางให้นักเรียนเดินไปสู่เป้าหมายของชีวิตได้ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้นิยามความว่ายุทธศาสตร์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

ดิสสัน กล่าวว่า ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนนำมาใช้ในการเรียนรู้โดยความตั้งใจหรือรู้ตัวไม่มากก็น้อย (Leslie Dickinson, 1994: 22) ซึ่งเป็น วิธีการที่จะทำให้เกิดการซึมซับของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านความคิด

การเรียนรู้และการจดจำ เพื่อช่วยให้เอาชนะปัญหาและอุปสรรค ที่แต่ละคนต้องเผชิญ รวมทั้งเป็นการพัฒนาเสริมสร้างความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปในทางที่ดี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ นอกจากนี้ยุทธวิธีต่าง ๆ สามารถปรับเปลี่ยนใหม่ให้ดีขึ้นได้ตามสภาพแวดล้อมและความต้องการ ทั้งนี้สืบเนื่องจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล (Douglas H. Brown, 1980: 83) ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ เปรียบเสมือนการรวมกันของทักษะทางปัญญาได้แก่ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ (Astrategy) เทคนิค (Tactics) และการตัดสินใจอย่างมีสติ (The conscious decisions) ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้เผชิญกับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้ (Richard Riding, 1998: 93) การเรียนรู้เป็นการกระทำหรือพฤติกรรมเฉพาะอย่างของผู้เรียนนำมาใช้เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ง่าย และน่าเพลิดเพลินยิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง มีประสิทธิภาพและสามารถถ่ายโอนไปใช้กับสถานการณ์ใหม่ได้มากยิ่งขึ้น การเรียนรู้ เป็นการวางแผนหรือการกำหนดวิธีการเรียน และการรู้จักควบคุมตนเองของผู้เรียน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นขั้นตอนหรือวิธีการที่ผู้เรียนนำมาใช้ในการเรียนรู้เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539: 1)

จากคำนิยามที่นำมาอธิบายเบื้องต้น พอสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ (Learning Strategies) เป็นแนวทางที่นักเรียนแต่ละคนต้องกำหนดบทบาทและหน้าที่ทางการเรียนรู้ของตนเอง เช่น รู้จักการบริหารเวลา การเอาใจใส่และความรับผิดชอบในหน้าที่การเรียน เพื่อเพิ่มทักษะด้านความคิด ด้านปัญญา และสามารถแก้ไขปัญหาลักษณะได้อย่างสร้างสรรค์ ยุทธศาสตร์ของการเรียนรู้จึงมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาตน

ความสำคัญของยุทธศาสตร์การเรียนรู้

การศึกษาสำหรับโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง (education for a changing world) มีองค์ประกอบ 6 ประการด้วยกัน ที่จะทำให้ความเสมอภาคกันทางการศึกษา ได้แก่ 1.แนวทางการศึกษาที่กว้างๆ 2.การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยการกระจายอำนาจการปรับปรุง 3.การสอนของครู 4.ระบบการประกันคุณภาพ 5.การตรวจสอบ และ6.การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง, แสดงให้เห็นว่าการศึกษเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลาโดยไม่หยุดนิ่ง นักวิชาการทางการศึกษาจึงได้ให้นิยามหรือความหมายของการปฏิรูปการศึกษาต่างกันไปแต่มีใจสำคัญไปในทางทิศเดียวกัน เช่น

การปฏิรูปการศึกษาและเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาเพื่อจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยไว้ว่า คำว่า “ปฏิรูป” นั้นมีความหมาย 2 อย่าง คือ 1) ทำให้กลับเข้า

รูปเดิม ปรับรูป หรือปรับให้เข้าที่ คืออาจจะเกิดความเคลื่อนไหวออกไป ก็ทำให้เข้ารูปเดิมที่ถูกต้อง 2) ทำให้เหมาะสม หมายความว่า ปรับแก้ให้เหมาะกับสภาพที่เป็นอยู่ เพื่อให้ได้ผลดีตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาจึงอาจจะมีคามหมายได้ทั้ง 2 อย่าง เมื่อรัฐบาลประกาศนโยบายเกี่ยวกับกับการปฏิรูปการศึกษา ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้นักวิชาการด้านการตลอดจนถึงครูผู้สอนตื่นตัว และหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น โดยเน้นการสร้างรูปแบบกระบวนการและวิธีการที่หลากหลายมากขึ้นและให้เหมาะสมกับช่วงวัยของนักเรียนในการพัฒนา ยุทธศาสตร์การเรียนรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนานักเรียน ซึ่งมีนักวิชาการด้านการศึกษาได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

เหตุผลที่นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์การเรียนรู้ ร้อยละ 33 ความสนใจในการเรียน ร้อยละ 25 เซาว์ปัญญา ร้อยละ 15 และตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 27 ส่วนผู้เรียนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียนนั้น เนื่องจากวิธีการเรียนที่ผู้เรียนนั้นปฏิบัติเป็นประจำ คือ ผู้เรียนจะเรียนไปเรื่อยๆ ไม่มีการวางแผนการเรียน ไม่ทราบวิธีการศึกษาค้นคว้าและขาดความสนใจในการเรียน (Clay Henry Lingren, 1969: 50) สอดคล้องกับแนวคิดของ Wittrock ที่กล่าวว่า ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนมาก เนื่องจากสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตั้งใจแรงจูงใจ การจดจำ ความเข้าใจ และการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยแก้ไขข้อบกพร่องบางประการในการเรียนรู้ (Merlin C. Wittrock, 1986: 310)

จากทฤษฎีของนักวิชาการที่พูดถึงความสำคัญของยุทธศาสตร์การเรียนรู้ นั้นสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เปรียบเสมือนฟันเฟืองที่จะขับเคลื่อนนักเรียนไปสู่การเรียนรู้ อย่างครบวงจร หากนักเรียนได้รับการฝึกฝนอบรม และนำมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสมแล้ว จะช่วยพัฒนานักเรียนให้สามารถควบคุมการเรียนรู้ของตนเองได้ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้นั้นเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ภายใต้องค์ประกอบของยุทธศาสตร์การเรียนรู้

องค์ประกอบของยุทธศาสตร์การเรียนรู้

การเรียนรู้จะพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง ไม่ได้ ถ้าปราศจากองค์ประกอบของยุทธศาสตร์หรือการวางแผน เพราะองค์ประกอบเปรียบเสมือนโครงสร้างของกระบวนการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับนักเรียน ดังเช่น Weinstein ได้จำแนกองค์ประกอบของยุทธศาสตร์การเรียนรู้สำหรับการใช้ในการศึกษา โดยอาศัยแนวคิดของนักจิตวิทยา กลุ่มปัญญานิยม (Cognitive Approach) มาใช้เป็นยุทธวิธีพื้นฐานในการจัดการศึกษา โดยแบ่งออกไว้ 8 ประการ คือ 1. ยุทธวิธีพื้นฐานในการทวนซ้ำ (Basic Rehearsal Strategies) เป็นยุทธวิธีที่ใช้ในการจำสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ เช่น การท่องจำหรือการปฏิบัติซ้ำๆ 2. ยุทธวิธีในการซ้ำทวน (Complex Rehearsal

Strategies) ช่วยให้ผู้เรียนสนใจส่วนที่สำคัญ เช่น การขีดเส้นใต้ของเนื้อหา 3. ยุทธวิธีในการแสดงรายละเอียด (Basic Elaboration Strategies) ช่วยในการจดจำสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ โดยอาศัยการเชื่อมโยงคำและจินตนาการ เป็นความพยายามเชื่อมโยงสิ่งสองสิ่งที่ต้องการเรียนรู้เข้าด้วยกัน เพื่อให้จำได้ง่ายขึ้น 4. ยุทธวิธีซับซ้อนในการแสดงรายละเอียด (Complex Elaboration Strategies) เป็นการบูรณาการความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน เช่น การเรียนรู้ทางด้านร้อยแก้ว ซึ่งได้แก่ กิจกรรมประเภทการขยายความ การย่อความ การจดบันทึก เป็นต้น 5. ยุทธวิธีในการจัดระบบ (Basic Organization Strategies) เป็นการจัดกลุ่มสิ่งต่างๆ ให้เป็นหมวดหมู่หรือประเภท เพื่อความสะดวกในการทำความเข้าใจหรือการจำ 6. ยุทธวิธีซับซ้อนในการจัดระบบ (Complex Organization Strategies) เป็นการจัดข้อมูลหรือความคิดที่ซับซ้อนให้เป็นหมวดหมู่ในลักษณะการสรุป 7. ยุทธวิธีตรวจสอบความเข้าใจ (Comprehension Strategies) เป็นวิธีที่เกี่ยวกับความรู้ ความสามารถในการควบคุมกระบวนการทางสติปัญญา (Cognitive Processes) ของผู้เรียนโดยการรู้จักวิธีการจัดระบบการตรวจสอบความเข้าใจด้วยตนเอง และสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการทางสติปัญญา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ และ 8. ยุทธวิธีด้านจิตพิสัย (Affective Strategies) เป็นวิธีที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของผู้เรียน เช่น การมีความตั้งใจ และการลดความกังวล (Claire E. Weinstein, 1986: 76) การนำเสนอยุทธวิธีทั้ง 8 ประการของ Weinstein ที่มีต่อการศึกษาและเรียนรู้ของนักเรียนนั้น Rebecca ได้นำมาวิเคราะห์และได้เสนอเป็นยุทธวิธีที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนไว้ 2 ยุทธวิธี ดังนี้ คือ ยุทธวิธีโดยตรง (Direct Strategies) และยุทธวิธีโดยอ้อม (Indirect Strategies) ดังนี้

1. ยุทธวิธีโดยตรง (Direct Strategies) หมายถึง ยุทธวิธีที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง ยุทธวิธีนี้ต้องอาศัยกระบวนการประมวลความรู้ภายในสมองของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ ยุทธวิธีโดยตรงประกอบด้วย 1. ยุทธวิธีการจำ (Memory Strategies) เป็นยุทธวิธีที่เกี่ยวกับการบันทึกและนำข้อมูลออกมาใช้ 2. ยุทธวิธีทางปัญญา (Cognitive Strategies) เป็นยุทธวิธีที่ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ เช่น การฝึกปฏิบัติ การรับสารและส่งสาร กล่าวคือ เป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจข่าวสาร ตลอดจนจนสามารถวิเคราะห์และให้เหตุผลการจัดระบบการเรียนรู้ได้ 3. ยุทธวิธีการทดแทน (Compensation Strategies) เป็นยุทธวิธีที่ช่วยให้การสื่อสารในขณะที่ผู้เรียนมีความรู้ทางภาษาจำกัดประสบความสำเร็จได้ เช่น การเดาความหมายจากบริบทหรือตัวชี้แนะต่าง ๆ การใช้ท่าทางเพื่อสื่อความหมาย การหลีกเลี่ยงคำศัพท์บางคำ หรือการสร้างคำใหม่โดยการใช้ความรู้ทางภาษาศาสตร์ เป็นต้น

2. ยุทธวิธีโดยอ้อม (Indirect Strategies) หมายถึง ยุทธวิธีที่สนับสนุนและ

กำกับดูแลวิธีการเรียนรู้โดยมิได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับตัวภาษาที่เรียน ยุทธวิธีโดยอ้อมสามารถนำไปใช้กับการเรียนทักษะทางภาษาทั้ง 4 อย่าง คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน ยุทธวิธีนี้ได้แก่ 1. ยุทธวิธีเมตาคอกนิทีป (Metacognitive Strategies) เป็นยุทธวิธีที่ผู้เรียนใช้ในการควบคุมกระบวนการคิด เป็นการจัดการในด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วย การมุ่งเอาใจใส่ต่อการเรียน การวางแผนและการเตรียมการ การตรวจสอบและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้การเรียนรู้ด้วยตนเองมีประสิทธิภาพ 2. ยุทธวิธีทางจิตพิสัย (Affective Strategies) เป็นยุทธวิธีที่ช่วยในการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก แรงจูงใจ ทศนคติ และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจิตใจของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ เช่น การลดความกังวล การสร้างแรงจูงใจกับตนเอง การดูแลอารมณ์ตนเอง และ 3. ยุทธวิธีทางสังคม (Social Strategies) เป็นยุทธวิธีที่มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในการเรียนรู้ทางภาษา เช่น การซักถามคำถาม การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา (Rebecca L. Oxford, 1990: 22)

จากการที่ได้นำเสนอความหมาย ความสำคัญและองค์ประกอบของยุทธศาสตร์ของนักวิชาการด้านการศึกษาดังกล่าวไว้ในเบื้องต้นนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจและดูเหมือนว่า มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับหลักการในทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมและลงตัวมากที่สุด เช่น ยุทธวิธีเมตาคอกนิทีป เป็นยุทธวิธีที่ผู้เรียนใช้ในการควบคุมกระบวนการคิด คือ ปัญญา ยุทธวิธีทางจิตพิสัย เป็นยุทธวิธีในการควบคุมอารมณ์ และ 3. ยุทธวิธีทางสังคม เป็นยุทธวิธีในการสร้างความปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งยุทธวิธีทั้ง 3 ประการนี้ เมื่อมาวิเคราะห์ดูแล้ว พบว่า มีความสอดคล้องกับหลักไตรสิกขาในทางพระพุทธศาสนาอย่างลงตัวและเหมาะสมที่สุด

ไตรสิกขา

ไตรสิกขา เป็นได้ทั้งหลักการวิธีการ และแนวทางในการพัฒนามนุษย์ให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานตลอดจนถึงวิถีการดำเนินชีวิตได้ ไตรสิกขา จึงเป็นหลักธรรมที่ควรแก่การศึกษาเรียนรู้และทำความเข้าใจ เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ หรือจะเรียกว่าเป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ในมิติทางพระพุทธศาสนาก็ย่อมไม่ผิด เพราะหลักไตรสิกขานั้น ประกอบไปด้วย 1. ศีลสิกขา 2. จิตตสิกขา และ 3. ปัญญาสิกขา ดังนั้น ไตรสิกขา จึงเปรียบเสมือนยุทธศาสตร์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ถ้าเรานำมาออกแบบและบริหารจัดการกับการเรียนการสอนได้อย่างถูกวิธี เพราะหลักใจความสำคัญของไตรสิกขา ก็คือ ศีล เป็นหลักการในการพัฒนาชีวิตที่เกี่ยวข้องสิ่งแวดล้อม สมาธิ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพ และประสิทธิภาพในการคิด พิจารณา ตัดสินใจว่าจะกระทำ

หรือไม่กระทำการใดๆ และปัญญา เป็นหลักการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ สามารถวิเคราะห์ แยกแยะสาเหตุและปัญหาได้

พระพุทธองค์ได้กล่าวอธิบายถึงไตรสิกขาแก่พระสาวกทั้งหลายตอนหนึ่งว่า ภิกษุผู้มีศีล เป็นผู้สำรวมในปาติโมกข์ เป็นผู้มิมีรรยาท และมีความประพฤติดี เห็นถึงภัยในโทษทั้งหลาย แม้ว่าเป็นโทษเล็กน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย สิ่งเหล่านี้เรียกว่า อธิศีลสิกขา ภิกษุผู้ละจากกาม ละจากอกุศลธรรม เข้าถึงปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน แล้ว เรียกว่า อธิจิตตสิกขา ภิกษุย่อมรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวงว่า “นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับ ไม่เหลือแห่งทุกข์ นี้ทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้ภิกษุทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้เรา เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา (ขุ.ม. (ไทย) 29/103/318-319) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายขยายความว่า ไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่ต้องศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติ คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมาย

สูงสุด คือ นิพพาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554: 127) นอกจากนี้ ท่านยังได้อธิบายถึงกระบวนการเรียนรู้ ตามแนวพุทธศาสนาว่า มีสัมมาทิฐิ เป็นแกนนำของการศึกษา และมีปัจจัยภายนอก (วิธีการแห่งศรัทธา) และปัจจัยภายใน (วิธีการแห่งปัญญา) เป็นปัจจัยเสริมสร้างสัมมาทิฐิ ตัวแท้ของการศึกษา คือ การพัฒนาคนโดยมีการพัฒนาปัญญาเป็นแกนกลาง เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปภายในบุคคล ซึ่งมีสัมมาทิฐิ หรือการรู้ การเข้าใจ การคิดเห็นที่ตรงตามถูกต้องตามความจริงเป็นแกนนำของการศึกษา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 16-17)

หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจำต้องอาศัยปัจจัยภายนอก คือ การได้รับคำแนะนำจากผู้อื่น เช่น การรับรู้หรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคมที่ช่วยแนะนำในทางที่ตรง ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่ปัจจัยภายใน คือ ความรู้ หรือ วิธีการแห่งปัญญา ที่รู้จากการรู้จักมอง การรู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่แท้จริง โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัยสืบค้น ทำให้เกิดความตั้งถามและแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญแห่งการเข้าถึงปัญญา

นอกจาก องค์ประกอบทั้ง 2 ประการ คือ ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ หรือเรียกว่า ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ท่านยังได้กล่าวถึงกระบวนการทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์แบบ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญอีก 5 ประการ ประกอบกับหลักปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ คือ

1. กัลยาณมิตตตา (ความมีกัลยาณมิตร) ได้แก่ ปรโตโฆสะที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก
2. ศีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล) คือ ความเป็นผู้มีวินัย หรือชีวิตที่มีระเบียบ หรือมีพฤติกรรม

ความเคยชินที่ดี ด้วยการจัดระเบียบชีวิต และจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันในสังคม 3. ฉันทสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยฉันทะ) คือ มีแรงจูงใจที่ถูกต้อง ได้แก่ ความใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ ต้องการเข้าถึงความจริง และทำสิ่งทั้งหลายให้ตั้งมเป็นเลิศ ซึ่งเข้ามาทำหน้าที่แทนตัณหา 4. อัตตสัมปทา (ความทำให้ตนถึงพร้อม) คือ การทำตนให้ถึงความสมบูรณ์ด้วยศักยภาพของความเป็นมนุษย์ โดยมีจิตสำนึกในการที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ 5. ทิฐิสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยหลักแห่งความเชื่อถือ) คือ เชื้อถือในหลักการแห่งเหตุผล หรือความเป็นไปตามเหตุปัจจัย เมื่อมองอะไรก็มองตามเหตุปัจจัย ซึ่งทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้น เพราะเป็นผู้ที่คิดหาเหตุผลอยู่ตลอดเวลา 6. อัปปมาทสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท) คือ ความกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชา มีสติ ไม่ปล่อยปละละเลย ไม่พลาดโอกาส โดยเฉพาะความมีจิตสำนึกตระหนักในความเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้เห็นคุณค่าของการเวลา และรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนทำงานและพัฒนาชีวิตแข่งกับเวลา 7. โยนิโสมนสิการสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ) การรู้จักมนสิการ หรือการรู้จักคิดพิจารณาด้วยตนเอง ไม่มองอะไรข้ามๆ แต่รู้จักสืบสาวหาเหตุปัจจัยแยกแยะให้เห็นองค์ประกอบ จับแง่ดีมาใช้ประโยชน์ได้ และรู้จักโยงให้เห็นองค์รวมหรือสร้างองค์ความรู้ความคิดใหม่ได้ ทำให้เกิดปัญญาที่เข้าถึงความจริง ได้ประโยชน์ และทำการสำเร็จสนองความใฝ่รู้ และใฝ่สร้างสรรค์ได้โดยสมบูรณ์ (พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), 2536: 29-31)

องค์ประกอบทั้ง 7 ประการ ที่กล่าวมานี้ มีความใกล้เคียงกับองค์ประกอบของ Weinstein ที่ได้กล่าวถึงยุทธวิธีพื้นฐานในการจัดการศึกษา คือ ยุทธวิธีพื้นฐานในการทวนซ้ำ 2. ยุทธวิธีในการซ้ำทวน 3. ยุทธวิธีในการแสดงรายละเอียด 4. ยุทธวิธีซับซ้อนในการแสดงรายละเอียด 5. ยุทธวิธีในการจัดระบบ 6. ยุทธวิธีซับซ้อนในการจัดระบบ 7. ยุทธวิธีตรวจสอบความเข้าใจ และ 8. ยุทธวิธีด้านจิตพิสัย นอกจากนี้ยังไปสอดคล้องกับ แนวคิดของ Rebecca ที่ได้แบ่งยุทธวิธีการเรียนรู้ออกเป็น 2 วิธี คือ ยุทธวิธีโดยตรง และยุทธวิธีโดยอ้อม ซึ่งองค์ประกอบของยุทธศาสตร์และยุทธวิธีการเรียนรู้ดังกล่าว แทบจะไม่มีข้อแตกต่างกับหลักไตรสิกขาในทางพระพุทธศาสนา

สรุป

จากการที่ได้ศึกษายุทธศาสตร์การเรียนรู้กับหลักไตรสิกขาในทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน พอสรุปได้ดังนี้ว่า ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะบุคคล ซึ่งนำมาใช้ในการเรียนรู้ด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ทำให้การรับรู้ก็ต่างกันไปด้วย จะเกิดขึ้นกับบุคคลมากก็น้อยของมนุษย์เกิดจากประสบการณ์ ในการเป็นรวบรวมข้อมูล

เพื่อพัฒนาศักยภาพและความรู้ความสามารถของตนเองให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวมได้อย่างสมบูรณ์ เช่นเดียวกับ หลักไตรสิกขาทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นหลักการฝึกฝนอบรมตนในกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นได้ทั้งยุทธศาสตร์และยุทธวิธีการจัดการศึกษาที่จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนครบทุกด้าน ทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรม กล่าวคือ พฤติกรรมทางกาย จิตใจ และ ปัญญา เพราะศีลเป็นยุทธวิธีในการเรียนรู้ ในการสร้างความสัมพันธ์ไมตรีต่อบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม ด้วยการกระทำที่เต็มไปด้วยความรัก ความเมตตาต่อบุคคลอื่นด้วยกาย วาจา หรือเรียกว่า การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนคนอื่นและเป็นการเกื้อกูลสังคม

สมาธิ เป็นยุทธวิธีการเรียนรู้เพื่อฝึกฝนอบรมในด้านจิตใจ เป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิต ทั้งในด้านคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความเมตตา ความกรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บุคคลรอบข้าง นอกจากนี้ ยังเป็นยุทธวิธีการฝึกความอดกลั้น อดทน เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคง ด้วยความเพียรพยายาม เพื่อความตั้งมั่นแห่งสติ และสร้างสมาธิให้เกิดขึ้น เรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาสมรรถภาพของจิตให้มีความต้านทานต่อ กิเลสทั้งปวง ปัญญา เป็นยุทธวิธีในการศึกษาเรียนรู้และฝึกฝนอบรมในการคิดวิเคราะห์ โดยการใช้วิจารณ์ญาณอย่างละเอียดรอบคอบ เชื่อด้วยเหตุผล และสามารถนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องถูกวิธี

ดังนั้น ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ ก็คือ ยุทธศาสตร์ของการศึกษา หรือเรียกว่า ยุทธศาสตร์ตามหลักไตรสิกขา เพราะเป็นการจัดรูปแบบ กระบวนการ วิธี เทคนิค หรือกลไก ไม่ว่าจะมีการให้คำนิยามหรือความหมายอย่างไรก็ตาม เป้าประสงค์ที่แท้จริง ก็คือ เพื่อต้องการพัฒนามนุษย์ให้บรรลุความสำเร็จในการดำเนินชีวิต กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้โดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม ย่อมอาศัยปัจจัยอยู่สองประการ นั่นก็คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เช่นแนวคิดของ Rebecca ที่ได้แบ่งยุทธวิธีการเรียนรู้ออกเป็น 2 วิธี คือ ยุทธวิธีโดยตรงและยุทธวิธีโดยอ้อม ซึ่งองค์ประกอบของยุทธศาสตร์และยุทธวิธีการเรียนรู้ดังกล่าว มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) คือ ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ คือ การได้รับฟังจากบุคคลอื่นและใช้ปัญญาในการพินิจพิจารณาอย่างถี่ถ้วนรอบคอบ

บรรณานุกรม

- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2536). **พระพุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2539). **คู่มือในการพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานการศึกษา : ยุทธศาสตร์การเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2545). **การศึกษาฉบับง่าย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 34. นนทบุรี : บริษัท เอส.อาร์.พี.นิตติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2552). **คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพมหานคร.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. (2546). **บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Claire E. Weinstein. (1986). **The Teaching of Learning Strategies**. in M.C. Wittrock, *Handbook of Research on Teaching*. 3th ed. New York : Macmillan.
- Clay Henry Lingren. (1969). **The Psychology of College Success : A Dynamic Approach**. New York : John Wiley and Sons, Inc.
- Douglas H. Brown. (1980). **Principles of Language Learning and Teaching**. Englewood Cliffs, N. J : Prentice Hal.
- Leslie Dickinson. (1994). **Self-Instruction in Language Learning**. Great Britain : Bel-land Brain.
- Merlin C. Wittrock. (1986). **Student thought processes**. In M.C. Wittrock. *Handbook of research on teaching*, 3th ed. New York : Macmillan.
- Rebecca L. Oxford. (1990). **Language Learning Strategies : What Every Teacher Should Know**. New York : Newbury House.
- Richard Riding. (1998). **Cognitive Styles and Learning Strategies : Understanding Style Differences in Learning and Behavior**. London : David Fulton.